

مطالعه و بررسی رابطه‌ی میان سرمایه اجتماعی و امنیت اجتماعی در بین

مرزنشینان کرد و ترکمن در مناطق مرزی خراسان شمالی

زهرا رضاپور^۱، نازمحمد اوتق^۲، مرتضی امانی^۳

تاریخ دریافت: ۹۵/۰۷/۱۰

تاریخ پذیرش: ۹۵/۰۸/۲۲

چکیده

زمینه و هدف: یکی از اصلی‌ترین مؤلفه‌هایی که امنیت اجتماعی را ارتقاء می‌بخشد و جامعه را سالم، آرام و مطلوب می‌سازد، سرمایه اجتماعی است. سرمایه اجتماعی با مهیا ساختن فضای اعتماد، مشارکت، انسجام و در واقع ایجاد زمینه نظارت و کنترل غیر اقتدارآمیز می‌تواند کنش‌های بین افراد و گروه‌های اجتماعی را تحت‌الشعاع خود قرار داده و با تأثیر بر نحوه‌ی فعالیت و جامعه‌پذیر ساختن آنان، توانایی سازمان‌دهی جمعی و داوطلبانه افراد و گروه‌های اجتماعی را جلب نماید و از آن برای توسعه و مسائل مختلف اجتماعی از جمله امنیت بهره‌گیرد. بدین جهت هدف اساسی این مقاله تبیین رابطه بین دو متغیر سرمایه اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی و نیز بررسی رابطه بین این دو سازه در بین مرزنشینان کرد و ترکمن در مناطق مرزی خراسان شمالی می‌باشد.

روش: روش مورد استفاده در این تحقیق از نوع پیمایشی بوده و داده‌ها با استفاده از ابزار مصاحبه‌ی ساخت‌یافته جمع‌آوری شده است. اطلاعات جمع‌آوری شده پس از طبقه‌بندی به وسیله‌ی نرم افزار آماری SPSS مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته‌اند.

یافته‌ها و نتایج: نتایج پژوهش در تحلیل رگرسیونی حاکی از آن است که، بین سرمایه‌ی اجتماعی و امنیت اجتماعی رابطه‌ی معناداری وجود دارد. به این استناد که چون ضریب معناداری (Sig) رابطه‌ی بین دو متغیر اصلی حاصل از رگرسیون با ۹۹٪ اطمینان برابر با ۰۰۰/۰ بوده، رابطه معنادار می‌باشد. همچنین با توجه به نتیجه‌ی به‌دست آمده، برای ضریب تعیین، ۶۶ درصد تغییرات موجود در میزان امنیت اجتماعی مرزنشینان وابسته به مؤلفه‌های سرمایه‌ی اجتماعی مورد بررسی در این مطالعه می‌باشد ($Adj R^2=0.662$). از سوی دیگر بر اساس نتایج آماره همبستگی جزئی از بین مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی، مشارکت اجتماعی به تنهایی و با کنترل سایر مؤلفه‌ها توانسته است تا ۴۹٪ نوسانات میزان احساس امنیت اجتماعی را تبیین نموده و به همین ترتیب اعتماد اجتماعی ۴۵٪ و انسجام اجتماعی ۱۹٪ نوسانات میزان احساس امنیت اجتماعی مرزنشینان را پوشش می‌دهند.

واژه‌های کلیدی: امنیت اجتماعی^۴، سرمایه اجتماعی^۵، اعتماد اجتماعی^۶، انسجام اجتماعی^۷، مشارکت اجتماعی^۸

۱. دانش آموخته‌ی کارشناسی ارشد مطالعات زنان، شماره همراه: ۰۹۱۵۱۸۶۲۱۲۶؛ z.rezapour@chmail.ir

۲. استادیار گروه علوم اجتماعی دانشگاه پیام نور واحد بجنورد؛ ounagh.n@gmail.com

۳. کارشناس دفتر تحقیقات کاربردی نیروی انتظامی خراسان شمالی؛ amanimorteza7@gmail.com

4. Social Security
5. Social Capital
6. Social Trust
7. Social Cohesion
8. Social Participation

مقدمه

یکی از مفاهیم مهم و کاربردی در بسیاری از مباحث سیاسی، اجتماعی و اقتصادی، مفهوم امنیت است. این مفهوم از نظر جونز^۱ «مصونیت از تعرض و تصرف اجباری بدون رضایت در مورد افراد، نبود هراس و بیم نسبت به حقوق و آزادی‌های مشروع و مصون بودن از تهدید و خطر مرگ، بیماری، فقر و حوادث غیرمترقبه و در کل هر عاملی که آرامش انسان را از بین ببرد می‌باشد» (جونز، ۱۹۹۹: ۱۰۴-۱۰۲). در واقع امنیت مقدمه‌ای ضروری برای حیات و دوام هر جامعه‌ای است که از دورنی‌ترین افکار و احساسات بشری گرفته تا مهمترین مسائل بین دولت‌ها را در بر می‌گیرد. نکته ظریفی که در تعریف این مفهوم باید بدان توجه شود؛ نقش وجود احساس امنیت در بین افراد جامعه در بعد ذهنی در کنار وجود امنیت در بعد عینی است. امنیت پیش از آنکه واقعیتی عینی و بیرونی باشد، ماهیتی ذهنی و گفتمانی دارد. به عقیده بسیاری از کارشناسان و از جمله افشانی «وجود امنیت در یک جامعه به همان اندازه مهم است که احساس امنیت در آن جامعه و چه بسا احساس امنیت در جامعه از وجود امنیت مهم‌تر است. چرا که واکنش‌های فرد در جامعه بستگی به میزان دریافت و ادراک وی از امنیت دارد. بر این اساس تا زمانی که از نظر فرد امنیت در جامعه وجود نداشته باشد، احساس امنیت نیز وجود نخواهد داشت» (افشانی، ۱۳۹۱: ۱۴۷). امنیت دارای ابعاد مختلفی است که بوزان^۲ بدان اشاره نموده است؛ ابعاد نظامی، سیاسی، اقتصادی زیست‌محیطی و اجتماعی. امنیت اجتماعی به حفظ ویژگی‌هایی اشاره دارد که بر اساس آن، افراد خود را عضو یک گروه اجتماعی قلمداد می‌کنند و با جنبه‌هایی از زندگی فرد ارتباط پیدا می‌کند که هویت گروه او را شکل می‌دهند (بوزان، ۱۹۹۸). بر این اساس نقش امنیت اجتماعی پاسداری و تقویت هویت‌های اجتماعی بوده و بنابراین زمانی مطرح می‌شود که جوامع احساس کنند هویتشان در خطر است. این مفهوم

1. Jones
2. Buzan

به عنوان یکی از مهمترین مؤلفه های تشکیل دهنده‌ی امنیت ملی نیز مطرح است که در ذیل آن قرار داشته و بیانگر ارتباط میان دولت و جامعه می‌باشد و هدف آن حفظ ارزش- های دیرپای اجتماعی بوده که گروه‌های مختلف در جامعه متولی آن هستند (قادری و محمدزاده، ۱۳۸۸: ۸).

از این رو، توجه به مسئله امنیت اجتماعی برای آحاد جامعه و ایجاد آن در سطوح مختلف نسبت به بسیاری از موضوعات دیگری که ممکن است مهم تلقی شود، ضروری تر است. ایجاد امنیت اجتماعی در سطح یک جامعه مستلزم حضور دستگاه‌ها، امکانات، ابزار و شیوه‌های تخصصی که هزینه‌های هنگفتی را به دنبال دارد می‌باشد؛ اما در این میان می‌توان به پتانسیل عظیم و به مراتب مؤثرتر در ایجاد امنیت که از کنش و پیوندهای بین افراد، همیاری داوطلبانه و آگاهانه آنان در فضای اعتماد و همچنین کنترل اجتماعی آنها در مواجهه با آسیب‌ها حاصل می‌شود و سرمایه‌ی اجتماعی نامیده می‌شود، اشاره نمود. در واقع سرمایه‌ی اجتماعی به عنوان یکی از اصلی‌ترین مؤلفه‌هایی که امنیت اجتماعی را ارتقاء می‌بخشد و جامعه را سالم، آرام و مطلوب می‌سازد، مطرح می‌شود (راموز، ۱۳۸۳: ۸۸). سرمایه اجتماعی از سوی اندیشمندان مختلف نظیر: پوتنام^۱ (۱۹۹۵)، کاکس^۲ (۱۹۹۵)، فوکویاما^۳ (۱۹۹۵)، جاکوب^۴ (۱۹۶۱)، بوردیو^۵ (۱۹۹۶)، وولکاک^۶ (۱۹۹۷)، کلمن^۷ (۱۹۹۸)، پورتز^۸ (۱۹۹۸) و پاکستون^۹ (۱۹۹۹) تعریف شده است. پوتنام، سرمایه اجتماعی را به عنوان اعتماد، هنجارها و شبکه‌های پیوند تعریف می‌کند که همکاری در جهت کسب منافع متقابل را تسهیل نموده و نتیجه-

1. Putnam
2. Cox
3. Fukuyama
4. Jakoob
5. Bourdieu
6. Woolcock
7. Coleman
8. Portes
9. Paxton

ی آن، انواع متفاوتی از کنش جمعی است (والتر^۱، ۲۰۰۲: ۳۷۷). فوکویاما سرمایه اجتماعی را توانایی افراد برای کار کردن با هم در گروه‌ها و سازمان‌ها به منظور تحقق اهداف مشترک می‌داند (فوکویاما، ۱۹۹۵: ۱۰). به عقیده بوردیو، شبکه روابط اجتماعی به خودی خود ایجاد نمی‌شود، بلکه محصول استراتژی‌های کاربردی و برنامه‌ریزی شده سرمایه‌گذاری است. تولید و بازتولید سرمایه اجتماعی نیازمند یک تلاش و سرمایه‌گذاری دائمی در زمینه جامعه‌پذیری است (شجاعی باغینی و همکاران، ۱۳۸۷: ۴۰۱). از نظر کلمن، سرمایه اجتماعی نوعی از سرمایه است که مانند دیگر اشکال آن، مولد بوده و امکان دستیابی به اهداف معینی را که در نبود آن دست نیافتنی می‌باشند؛ فراهم می‌سازد (کلدی، ۱۳۸۴: ۱۸۹). در مجموع می‌توان گفت سرمایه اجتماعی که در درون ساختار و روابط افراد و در شبکه‌های اجتماعی شکل می‌گیرد، به منابعی اشاره دارد که افراد در نتیجه برقراری این روابط و حصول فهم و درک مشترک و اعتماد متقابل آن را به دست آورده‌اند. در سرمایه اجتماعی یا مؤلفه‌های آن همچون شبکه‌ها، هنجارها و اعتماد همکاری جمعی برای نفع‌های چند جانبه تسهیل می‌شود (هاودن^۲، ۲۰۰۹)؛ که در نتیجه آن افراد و اجتماعات در قالب هنجارها و پیوندهای اجتماعی قابلیت‌های خود را افزایش داده و در ضمن به دست آوردن امکان کنترل زندگی خود، از حمایت‌های محیطی و اجتماعی که در شبکه‌های ارتباطی آن‌ها به وجود آمده برخوردار می‌شوند (حسینی، ۱۳۸۹: ۸۴). در واقع سرمایه اجتماعی با مهیا ساختن فضای اعتماد، مشارکت و ایجاد زمینه‌ی نظارت غیراقتدارآمیز می‌تواند کنش‌های بین افراد و گروه‌های اجتماعی را تحت‌الشعاع خود قرار داده و با تأثیر بر نحوه‌ی فعالیت و جامعه‌پذیر ساختن آنان، توانایی سازمان‌دهی جمعی و داوطلبانه افراد و گروه‌های اجتماعی را برای دستیابی به اهداف خاص جلب نماید و از آن برای توسعه و حل مسائل مختلف اجتماعی از جمله مسئله‌ی امنیت بهره‌گیرد. آنچنان که

1. Walter
2. Hawdon

در صورت فرسایش یا کاهش سرمایه اجتماعی گروه‌های اجتماعی از هم گسیختگی و دارای شکاف‌های عمیق شده و پیمودن مسیر توسعه دشوار و یا غیرممکن می‌شود. همچنین فقدان سرمایه اجتماعی، فقدان سایر سرمایه‌ها اعم از اقتصادی، فرهنگی، انسانی و مانند آن را به دنبال خواهد داشت که همگی نقش مهمی در تدارک امنیت دارند. در همین راستا اختر محققى در کتاب سرمایه اجتماعی بیان می‌دارد: علائم نشان دهنده‌ی فقدان سرمایه اجتماعی، آمارهایی از رفتارهایی ضد اجتماعی است. عواملی که امنیت اجتماعی را خدشه‌دار می‌کنند، کمبود سرمایه اجتماعی در جامعه را می‌رساند (محققى، ۱۳۸۵: ۱۹). از این رو آگاهی از میزان سرمایه اجتماعی اعضای یک جامعه، مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی و رابطه آن با میزان احساس امنیت اجتماعی در قالب یک شناخت و مطالعه علمی در سطح جوامع ضروری تلقی می‌گردد. به‌ویژه در جامعه‌ای مثل ایران که از پدیده‌های متنوعی چون گستردگی مرزهای جغرافیایی، تهدیدات خارجی، هیجده‌های فرهنگی، تعدد اقوام و مسائلی از این قبیل برخوردار است. مرزهای جغرافیایی در هر کشور جزء جدایی‌ناپذیر و حساس هر کشور به شمار می‌روند. وجود ارتباطات فضایی بین مرزی، رفت و آمدهای غیرقانونی، تأثیرپذیری، تهدیدات مختلف و دوری از مناطق مرکزی این مناطق را به نقاط دارای خطر مبدل ساخته که حفظ و حراست از آن یک ضرورت محسوب شده و ضمانت تحقق این امر نیز مدیریت، برنامه‌ریزی و بکارگیری تمهیدات خاص در مرزها و برقراری امنیت کامل آن مناطق می‌باشد که به اعتقاد قالیباف «در صورت غفلت در مرحله اول حفظ تمامیت و در مرحله بعدی شرایط روانی، اجتماعی، اقتصادی و سیاسی مملکت با چالش روبرو می‌شود» (قالیباف و همکاران، ۱۳۸۷: ۲۷). در این میان حضور و تعدد قومیت‌های کرد، ترک، ترکمن، عرب و بلوچ که اکثریت آنان به لحاظ موقعیت جغرافیایی حداقل از یک سمت در مجاورت مرزها و در همسایگی کشورهای بیگانه و در حاشیه نوار مرزی ساکن هستند، به عنوان نیروهای بالقوه راهبردی مورد توجه خواهند بود؛ چرا که در صورت خودنمایی و بروز هر گونه تهدید توسط عوامل خارجی قطعاً این گروه در وهله

اول با آن مواجه می‌شوند. لذا ضروری است برنامه‌ریزی‌هایی مدون جهت چگونگی بهره‌برداری صحیح از این نیروی انسانی بالقوه و جلب مشارکت آنان تدوین شود. به نظر می‌رسد یکی از عواملی که موجب می‌شود تا اقوام مرزنشین بطور فعال در زمینه ایجاد امنیت در مرزها مؤثر واقع شوند، توجه به سرمایه اجتماعی آنان است. همان‌طور که قبلاً اشاره شد، داشتن سرمایه اجتماعی یک فرصت تلقی می‌شود. اگر دایره‌ی روابط اجتماعی اقوام به شکل پایدار و در سطح گسترده مهیا شود، آنان از سرمایه‌ی اجتماعی غنی برخوردار شده و اعتماد، انسجام و مشارکت آنان افزایش پیدا می‌کند. به عبارتی اگر زمینه‌ای جهت افزایش سرمایه اجتماعی اقوام، پذیرش جایگاه و احترام به ارزش‌های آنان در سطح جامعه فراهم شود و دولتمردان به نیازمندی‌های آنان توجه نمایند، موجب خواهد شد که اقوام مرزنشین هیچ‌گاه خود را غریبه یا بیگانه تصور ننموده و نه تنها از قوانین و سیاست‌های اعمالی تبعیت نموده، بلکه در راستای تحکیم، حفظ و ایجاد امنیت با دستگاه‌های امنیتی نیز همکاری نمایند. لذا در این پژوهش در پی بررسی و مطالعه رابطه‌ی سرمایه اجتماعی مرزنشینان با امنیت اجتماعی آنان در محدوده‌ای از مناطق مرزی کشورمان و پاسخگویی به این سؤالات هستیم: تا چه حد واریانس امنیت اجتماعی توسط مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی تبیین شده است؟ امنیت اجتماعی بیشتر توسط کدام یک از مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی تبیین شده است؟ هر یک از مؤلفه‌های سرمایه‌ی اجتماعی به تنهایی و با کنترل سایر مؤلفه‌ها تا چه حد می‌توانند نوسانات امنیت اجتماعی در بین مرزنشینان را تبیین نماید. بی‌شک بررسی و تجزیه و تحلیل رابطه و سؤالات مذکور در جریان این تحقیق می‌تواند زمینه‌ساز برنامه‌ریزی‌هایی در جهت حفظ و گسترش مرزها، ارتقاء امنیت، توسعه و وحدت ملی در مناطق مرزی گردد. محدوده‌ی مورد نظر در این تحقیق عبارت است از مناطق مرزی کردنشین و ترکمن نشین خراسان شمالی.

جدول ۱: جدول پیشینه‌ی تجربی تحقیق

پژوهشگر	نتایج
نجیبی ربیعی (۱۳۸۳)	یافته‌های تحقیق بررسی عوامل مؤثر بر میزان احساس امنیت اجتماعی با تأکید بر سرمایه مؤید این نکته است که سرمایه اجتماعی با احساس امنیت فکری، جمعی و مالی همبستگی معناداری دارد. همچنین اشکال مختلف سرمایه و طبقه اجتماعی با میزان احساس امنیت دارای رابطه‌ی معنادار است. بر اساس آزمون رگرسیون انجام شده نیز مشخص شد که، ترکیب متغیرهای سرمایه اقتصادی، اجتماعی، تحصیلات و شغل می‌تواند تبیین کننده‌ی بخشی از تغییرات میزان احساس امنیت باشند.
قالیباف و همکاران (۱۳۸۷)	یافته‌های پژوهش تأثیر ابعاد سرمایه اجتماعی بر امنیت مرزها در بخش مرزی نوسود شهرستان پاوه استان کرمانشاه مؤید این نکته است که مرزنشینان مورد بررسی، اعتماد زیادی نسبت به یکدیگر دارند که این مسئله بر امنیت مرزها تأثیر گذار است.
احمدی (۱۳۸۸)	نتایج تحقیق بررسی نقش اقوام ایرانی در امنیت پایدار و رابطه بین قومیت و این پدیده در ایران حاکی از آن است که حضور اقوام ایرانی به عنوان فرصت و نه چالش در صورتی عملی است که، به هر دو صورت سخت‌افزاری و نرم‌افزاری امنیت، یعنی امنیت پایدار توجه شود.
نادری و دیگران (۱۳۸۹)	نتایج تحقیق بررسی رابطه احساس امنیت اجتماعی و سرمایه اجتماعی در اردبیل حاکی از رابطه معنادار بین سرمایه اجتماعی و ابعاد آن بویژه اعتماد اجتماعی با احساس امنیت اجتماعی است.
ذاکری همامه و همکاران (۱۳۹۱)	بررسی رابطه سرمایه اجتماعی و میزان احساس امنیت اجتماعی در شهر یزد حاکی از آن است که سرمایه اجتماعی و ابعاد سه گانه آن (اعتماد اجتماعی، هنجار اجتماعی و مشارکت اجتماعی) با احساس امنیت اجتماعی رابطه مستقیم و معنادار دارد.
حسن‌زاده تمرین و همکاران (۱۳۹۳)	یافته‌های بررسی و تبیین رابطه بین سرمایه اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی در استان گلستان نشان می‌دهد که سرمایه اجتماعی و ابعاد سه‌گانه‌ی آن (بعد رابطه‌ای: اعتماد، بعد ساختاری: مشارکت و بعد شناختی: حکایت و کدهای مشترک) با احساس امنیت اجتماعی رابطه مستقیم و معنادار دارد.
اسکوگان ^۱ (۱۹۹۶)	یافته‌های تحقیق معضل ناامنی اسکوگان نشان می‌دهد بحث کردن با همسایه‌ها درباره‌ی ناامنی‌ها و مطلع شدن از احوال بزه دیدگان محلی و یا رفتارهای ضد اجتماعی می‌تواند بر میزان ترس و نوع برآورد افراد از خطر بزه‌دیدگی تأثیر بگذارد. در همین راستا می‌توان به نقش شبکه‌های محلی اشاره کرد؛ این شبکه‌ها ابزار ارتباطی را برای تبادل اطلاعات مربوط به رویدادها و اوضاع محل فراهم می‌سازند.

مبانی و چارچوب نظری تحقیق

دسته‌بندی مقاصد و آرای اندیشمندان علوم اجتماعی حکایت از این دارد که، ردپای پیشینه مفهومی سرمایه اجتماعی در آرای اندیشمندان مقدم و کلاسیک قابل ملاحظه است. کارل مارکس در کتاب «سرمایه» ترغیب پتانسیل گروهی و همبستگی کارگران با همدیگر را در قالب همبستگی از روی ضرورت، جورج زیمل هنجارها و قواعد رفتاری را در بدهستان مناسبات بین‌فردی، امیل دورکیم^۱ و به دنبال آن تالکوت پارسونز^۲ با ارزش‌ها و هنجارها جهت اجرای بهینه تعهدات در فرآیند تعاملات و همکاری با همدیگر که مسایل ساختی شکل‌گیری سرمایه اجتماعی را در پی دارد و ماکس وبر^۳ در مفاهیمی که معطوف به اعتماد است به این امر پرداخته‌اند (متولی، ۱۳۸۵: ۱۲۲-۱۲۰). گروهی از صاحب‌نظران معتقدند سرمایه اجتماعی را می‌توان از دو منظر کیفی و کمی مورد بررسی قرار داد. از نظر کیفی به اعتماد اجتماعی و ابعاد آن، انسجام و همبستگی، ایجاد حس همدلی و یگانگی مثبت بین عناصر شبکه‌های اجتماعی و از نظر کمی به مشارکت مدنی، تقویت آن و همچنین به امکان ترمیم اجتماعی در عرصه اجتماع (روزنفلد^۴ و همکاران، ۲۰۰۱: ۲۸۵). کلمن^۵ برای سرمایه اجتماعی خصلتی ساختاری و تعاملاتی قائل است که کنش‌گران با عضویت در گروه و تعامل با سایر کنش‌گران با رعایت اصول مورد پذیرش در آن گروه و جلب اعتماد دیگران، به اطلاعات مورد نیاز دست یافته و در فرآیند کنش از حمایت جمعی برخوردار می‌گردند. بنابراین سرمایه اجتماعی نوعی فرصت پدید آمده از حیات جمعی است که می‌تواند درون گروهی یا بین گروهی باشد و کنش‌های کنش‌گران فردی یا جمعی را تسهیل نماید (عبداللهی، ۱۳۸۵: ۲۰۲). کلمن با استفاده از مفهوم سرمایه اجتماعی به دنبال شناخت نقش هنجارها و ارزش‌ها در داخل خانواده یا شبکه‌های اجتماعی

1. Durkheim E.
2. Parssons T.
3. Rosenfeld
4. Rosenfeld
5. Colman

بوده تا از این طریق بتواند موجب تقویت سرمایه‌های انسانی شود (متولی، ۱۳۸۵: ۱۲۳). پوتنام سرمایه اجتماعی را به منزله‌ی شبکه‌هایی از انجمن‌های ارادی معرفی می‌کند که به وسیله اعتماد، گسترش یافته‌اند. او بر این نکته تأکید می‌کند که بدون اعتماد، اغلب فعالیت‌های اصلی زندگی روزمره غیرممکن می‌شود (تورگلر^۱، ۲۰۰۷: ۴). بطور کلی اکثریت نظریه‌پردازان از جمله: پوتنام (۱۹۹۵)، فوکویاما (۱۹۹۷)، بوردیو (۱۹۸۰)، پورتر (۱۹۹۸)، کلمن (۱۹۸۸)، آدام و رونسویک^۲ (۲۰۰۳)، در حوزه‌ی سرمایه اجتماعی در مورد شاخصه‌های اعتماد، انسجام اجتماعی، احساس دلبستگی، احساس هویت، افزایش توانایی‌های فرد برای کنش، ارتباطات آزاد و مشارکتی، تعهدات و انتظارات، هنجارها و ضمانت‌های اجرایی مؤثر، ظرفیت بالقوه اطلاعات، پیوندهای اجتماعی، توسعه شبکه‌های اجتماعی و ... اتفاق نظر دارند.

مقوله امنیت از منظر جامعه‌شناسی، دارای دسته‌بندی و تعاریف متعددی است. دسته اول تعاریفی هستند که بر تهدید هویت جمعی تأکید دارند. ویور امنیت اجتماعی را توانمندی جامعه برای مراقبت از خصوصیات و ویژگی‌های بنیادین خود در شرایط تغییر و تهدیدات عینی تعریف کرده است و امنیت اجتماعی را با نیاز به حفظ هویت مرتبط می‌داند. بوزان امنیت اجتماعی را به حفظ ویژگی‌هایی ارجاع می‌دهد که بر مبنای آن افراد خود را عضو گروه خاص تلقی نموده‌اند. از دیدگاه وی امنیت اجتماعی عبارت است از: توانایی گروه‌های مختلف صنفی، قومی، محلی و ... در حفظ هستی و هویت خود. در واقع بوزان و ویور امنیت را حالت فراغت از تهدید هویت جمعی و گروهی تلقی می‌کنند (گروسی، ۱۳۸۶: ۲۹). دسته‌ی دوم تعاریف، امنیت را به عنوان فقدان هراس از ویرانی و تهدید ارزش‌های جامعه می‌دانند. اگر امنیت اجتماعی را شامل تمهیداتی برای حفظ زندگی اعضای جامعه و سپس حفظ راه و روش زندگی آنان بدانیم، بنابراین می‌توان امنیت اجتماعی را رفع تهدید

1. Torgler
2. Adam & Roncevic

از عنصر اتصال دهنده‌ی اعضای جامعه به یکدیگر در نظر گرفت. دسته سوم تعاریف از امنیت اجتماعی بر فراغت جمعی از تهدیدی که عمل غیر قانونی دولت، دستگاه، فرد و یا گروهی که در تمام یا قسمتی از جامعه به وجود آورده است، تأکید می‌ورزد (همان منبع). بیشتر نظریه‌پردازان حوزه‌ی علوم سیاسی برای امنیت طیفی از گفتمان مثبت و منفی را ملاک قرار داده‌اند؛ بطوریکه رفع خطر و استفاده بهینه از فرصت را مهم ارزیابی می‌کنند. بنابراین امنیت دارای دو عنصر اساسی تهدید و فرصت است و برقراری امنیت منوط به رهایی نسبی از تهدید و بهره‌گیری بهینه از فرصت‌هاست (خلیلی، ۱۳۸۱: ۴۲۱). بدین ترتیب امنیت شامل دو وجه سلبی و ایجابی می‌باشد. به طوری که در وجه سلبی تحقق امنیت در گرو نبود خطر و در وجه ایجابی کسب فرصت‌ها و تضمین منافع و ارزش‌ها مورد توجه است. وجه سلبی امنیت معطوف به مقابله با خطراتی است که بقای زندگی را تهدید می‌کنند. اما وجه ایجابی با فرض بقا و ادامه حیات، به کیفیت زندگی، نوع و سطح برخورداری از زندگی توجه دارد و تکامل سامانه زندگی را ضامن استواری، استحکام و امنیت دانسته است. با لحاظ امنیت در وجه سلبی و ایجابی، پاسداری از دو وجه زندگی (بقا و تکامل) میسر می‌شود (نویدینیا، ۱۳۸۸: ۲). برای بقا و تکامل نیاز به امنیت اجتماعی الزامی است و مهم‌ترین پدیده اجتماعی برای حفظ امنیت و احساس آن توسل به روابط اجتماعی و اعتماد در جامعه می‌باشد و این مهم تحت عنوان سرمایه اجتماعی قابل تأمل است. تقی‌لو معتقد است: نقش سرمایه اجتماعی در تأمین امنیت اجتماعی چه از جهت جلوگیری از بروز ناهنجاری و انواع جرایم اجتماعی و در کنار آن از جهت زمینه‌سازی مشارکت فعال فرد در زندگی اجتماعی، اساساً از طریق تأثیرگذاری ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی در چگونگی رفتار افراد اعمال می‌شود (تقی‌لو، ۱۳۸۵: ۳۳). آراء و دیدگاه‌های مختلفی در مورد رابطه سرمایه اجتماعی و امنیت اجتماعی وجود دارد که در ادامه به مهم‌ترین آنها اشاره می‌شود. از نظر کلمن حفظ و تقویت سرمایه اجتماعی به مثابه علت، موجب تأمین امنیت اجتماعی به عنوان معلول می‌-

شود؛ زیرا سرمایه اجتماعی به مثابه قواعد راهنما، عمل در متن‌ها و موقعیت‌های مختلف اجتماعی، هر چند از مجرای رفتار متقابل افراد در طول زمان شکل گرفته و تکوین می‌یابد. لکن در جایگاه نهاد مستقر اجتماعی به صورت یک علت به بروز رفتارهایی خاص مطابق با متن‌ها و موقعیت‌های اجتماعی مختلف می‌انجامد. چنانکه افراد در صورت قرار گرفتن در چنین متن‌ها و موقعیت‌هایی لاجرم واکنش‌هایی متناسب با آن از خود نشان می‌دهند. بدین ترتیب می‌توان گفت سرمایه اجتماعی به عنوان یک علت، بروز رفتارهای هنجارمند را به عنوان معلول ایجاب می‌کند و از این رو حفظ و تقویت سرمایه اجتماعی به جهت دامن زدن به رفتارهای هنجارمند، به صورت علی موجب تأمین امنیت اجتماعی می‌شود (کلمن، ۱۳۸۴: ۶۴-۶۲). به اعتقاد جانسون^۱ برای ایجاد ارتباط، فرد باید بتواند فضایی آکنده از اعتماد را ایجاد کند که ترس‌های خود و دیگری را طرد و دفع شدن را کاهش داده و امید به پذیرش، حمایت و تأیید را ارتقاء بخشد. اعتماد یک خصیصه شخصیتی ثابت و بدون تغییر نیست؛ بلکه جنبه‌ای از روابط است که مداوم در حال تغییر است (امیرکافی، ۱۳۸۰: ۸۸).

شواهد قابل توجهی وجود دارد که ابزار گرمی و محبت، حسن تفاهم دقیق و گرایش‌های همکاری جویانه حتی در مواردی که تضادهای حل‌نشده بین افراد وجود دارد، باعث افزایش اعتماد در یک رابطه انسانی می‌گردد. پذیرش، شاید اولین و عمیق‌ترین عنصر در یک رابطه باشد. پذیرش کلید کاهش اضطراب و ترس‌های مربوط به آسیب‌پذیر بودن است. احساسات تدافعی ترس و بی‌اعتمادی، موانع معمول برای عملکرد یک شخص و گسترش روابط سازنده هستند (همان: ۹۱). پس با توجه به نظریه جانسون، هر چه میزان اعتماد اجتماعی در بین اعضای یک جامعه افزایش یابد و اعضای جامعه پذیرش بیشتری نسبت به یکدیگر داشته و گرایش به همکاری و تفاهم با یکدیگر داشته باشند، ترس‌های مربوط به آسیب‌پذیر بودن از جمله ترس عدم

^۱. Johnson

امنیت و احساس ناامنی کاهش خواهد یافت. به زعم جانسون، پذیرش (اعتماد به دیگران) کلید کاهش اضطراب و ترس از ناامنی است. پارسونز^۱ به استناد تبیین چلبی در مقام بسط نظریه پارسونز، چهار بعد برای نظم اجتماعی طرح می‌کند که عبارتند از: ابعاد اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی. از نظر وی بعد سیاست شامل پنج عنصر اصلی و در عین حال مرتبط با یکدیگر به این قرار است؛ عناصر زور، امنیت، کنش عاطفی، کنش گران و رابطه‌ی اجباری. از نظر وی از آن جا که نفع امنیتی کنش گران مهم است، در نتیجه روابط بین آن‌ها جنبه‌ی سیاسی به خود می‌گیرد. او برای عنصر امنیتی به عنوان یکی از شاخص‌های سیاست چهار بعد در نظر می‌گیرد که عبارتند از: ۱- امنیت جانی، ۲- امنیت مالی ۳- امنیت فکری و ۴- امنیت جمعی. بنابراین بر اساس این تحلیل می‌توان چنین نتیجه‌گیری کرد که در صورت آسیب دیدن فرهنگ گروهی، خاصه به دست گروهی دیگر، رابطه زور بین اعضای آن گروه-ها حاکم شده و در نتیجه چنین رابطه‌ای امنیت جانی، امنیت مالی، امنیت فکری و امنیت جمعی مورد تهدید قرار می‌گیرد و در کل، میزان احساس امنیت اجتماعی کاهش یافته و در نتیجه میزان اعتماد تعمیم یافته تقلیل می‌یابد و این موضوع به نوبه خود بر میزان سرمایه اجتماعی تأثیر منفی خواهد داشت، چراکه اعتماد و اعتماد تعمیم یافته یکی از ابعاد سرمایه اجتماعی تلقی شده و خود نیز رابطه مستقیمی با مشارکت اجتماعی دارد که بعد اساسی دیگر سرمایه اجتماعی است (چلبی، ۱۳۷۵: ۷۵). از نظر گیدنز^۲، امنیت، مخاطرات به حداقل رسیده‌ای است که ضامن تعادل و اعتماد می‌شود و از آن سو احساس اعتمادپذیری اشخاص و چیزها که برای مفهوم اعتماد بسیار مهم است؛ برای احساس امنیت وجودی نیز اهمیت بنیادین دارد. به اعتقاد وی

1. Batt
2. Giddens

«اعتماد نوعی پدیده عام و حیاتی در توسعه شخصیت است. اعتماد در جلوه‌های عمومی خود، به طور مستقیم با دستیابی به نوعی احساس امنیت وجودی مرتبط است. گیدنز استدلال می‌کند که مخاطره و اعتماد در هم تنیده‌اند و اعتماد معمولاً در خدمت تقلیل یا تخفیف خطرهایی کار می‌کند که انواع خاصی از فعالیت‌های بشری با آن روبرو است. به عبارت دیگر، تمایل به اعتماد در ارتباط با موقعیت‌های خاص، اشخاص یا نظام‌ها و حتی در سطحی وسیع تری مستقیماً با امنیت روانی افراد و گروهها مرتبط است» (نویدینا، ۱۳۸۸: ۳۵). فوکومایا نیز، اعتماد را به صورت انتظاری تعریف می‌کند که در جامعه‌ای با رفتار منظم، مشارکتی، مشروع و بر پایه هنجارهای مشترک بر روی بخشی از اعضای جامعه رخ می‌دهد (بت^۱، ۲۰۰۸: ۴۸۸). آیزنشتار^۲ و تا حدودی تونیس^۳ معتقد است مهمترین مسئله نظم اجتماعی برای دورکیم اعتماد و همبستگی اجتماعی است؛ یعنی اینکه بدون انسجام و نوعی اعتماد، پایداری نظم اجتماعی ممکن نیست (از کیا، ۱۳۸۰: ۵). دورکیم معتقد است: انسجام اجتماعی تنها به وسیله مواجهه با چیزی که وی نابهنجار می‌نامید، قابل تعریف است. نابسامانی، خودگرایی، فقر، ناهماهنگی و تقسیم کار تحمیلی همگی از دید دورکیم نمونه‌هایی از انسجام غلط بودند. بدین طریق، انسجام بهنجار مبین عکس این شرایط است. وی معتقد است انسجام وقتی اتفاق می‌افتد که عواطف افراد به وسیله نمادهای فرهنگی تنظیم شود؛ طوری که افراد متصل به جماعت، اجتماعی شده باشند. جایی که کنش‌ها تنظیم و به وسیله هنجارها هماهنگ شده و نابرابری‌ها قانونی تصور شود (ترنر، ۱۳۸۴: ۴۴۶). انسجام اجتماعی در یک حوزه تعاملی معین شکل و معنی پیدا می‌کند. دورکیم، احساسی را که در میدان تعاملی بوجود می‌آید، عاطفه جمعی می‌نامد (از کیا، ۱۳۸۰: ۱۸۰). بوردیو چهار نوع سرمایه را شناسایی و مطرح کرده است که عبارتند

1. Batt
2. Eisenstadt
3. Tonnies

از: سرمایه اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی و نمادین. شکل اقتصادی سرمایه بلافاصله قابل تبدیل به پول است مانند دارایی‌های منقول و ثابت یک سازمان. سرمایه فرهنگی، نوعی از سرمایه است که در یک سازمان وجود دارد مانند تحصیلات عالی اعضا سازمان که این نوع سرمایه نیز در برخی موارد و تحت شرایطی قابل تبدیل به سرمایه اقتصادی است. سرمایه اجتماعی به ارتباطات و مشارکت اعضای یک سازمان توجه دارد و می‌تواند به عنوان ابزاری برای رسیدن به سرمایه اقتصادی باشد. سرمایه نمادین از شأن و حیثیت فرد سرچشمه می‌گیرد. بنابراین منظور بوردیو از سرمایه اجتماعی عبارت است از: روابط بین شخصی و اجتماعی مثبت و در عین حال مبتنی بر اعتماد (ویستر، ۲۰۰۰). همچنین پی‌یر بوردیو معتقد است که نقش سرمایه اجتماعی در تأمین امنیت اجتماعی، چه از جهت جلوگیری از بروز ناهنجاری و یا در کنار آن از جهت زمینه‌سازی مشارکت مثبت و فعال فرد در زندگی اجتماعی، اساساً از مجرای تأثیرگذاری، ارزش‌ها، هنجارها، عرف و سنت-های اجتماعی در جامعه‌پذیری افراد اعمال می‌شود. بر این اساس وی جامعه‌پذیری را ملازم همیشگی سرمایه اجتماعی و باز تولید آن در اجتماع در نظر می‌گیرد و آن را زنجیره پیوسته‌ای از مبادلات توصیف می‌کند که در قالب آن شناخت به صورت پایان‌ناپذیری تصدیق و باز تصدیق می‌شود (بوردیو، ۱۳۸۴: ۱۵۱).

بر مبنای نظریه‌هایی که مطرح شدند، اعتماد اجتماعی یکی از مؤلفه‌های اصلی سرمایه‌ی اجتماعی مؤثر بر امنیت اجتماعی است. بر این اساس می‌توان گفت هر چه میزان اعتماد اجتماعی افزایش یابد، در نتیجه‌ی آن ارتباطات، گفت‌وگوها و سرمایه اجتماعی در میان مردم نیز افزایش می‌یابد؛ که در این حال و بر اثر تعامل متقابل بین این دو متغیر و افزایش و رشد آن‌ها، میزان احساس امنیت اجتماعی نیز افزایش پیدا خواهد کرد. همچنین عنوان گردید که وجود مشارکت اجتماعی در هر جامعه‌ای بیانگر میزان سرمایه‌ی اجتماعی آن است. هر اندازه سطح مشارکت در یک جامعه گسترده‌تر شود، سرمایه‌ی اجتماعی غنی‌تر و به تبع آن

تمایل افراد برای تبادل، اجرا، تعامل همکارانه و عضویت برای تحقق نظارت و حفظ امنیت بیشتر خواهد شد. عامل مؤثر دیگر بر امنیت اجتماعی که در تحقیق حاضر به آن اشاره شده است، انسجام اجتماعی می باشد. جوامعی که بین اعضایش انسجام اجتماعی و پیوندهای قوی تری وجود دارد، بهتر می توانند کنش‌های جمعی خودشان را سازماندهی و بسیج کنند. از طرفی این عامل، پتانسیل رفتار فرصت طلبانه را کاهش داده و از پتانسیل تضاد و ستیز اجتماعی می‌کاهد.

در مجموع چنانچه بخواهیم جمع‌بندی کلی از نظریه‌ها و تحقیقات موجود در این زمینه داشته باشیم، با این نکته مواجه می‌شویم که برخی از نظریه‌پردازان در حوزه‌ی سرمایه‌ی اجتماعی به بُعد شناختی و برخی دیگر به بعد ساختاری و رفتاری تأکید زیادی داشته‌اند. لذا جهت پرهیز از تقلیل‌گرایی و ارائه چارچوب نظری منسجم سعی شده تا از تلفیقی از دیدگاه‌های مختلف استفاده شود. آن‌چنان که می‌توان ادعا کرد، به‌طور کلی سرمایه اجتماعی با بهره‌مندی از مؤلفه‌های خود نظیر اعتماد اجتماعی، مشارکت اجتماعی، انسجام اجتماعی و ماهیتی که دارد، در میان مرزنیسان فرصتی فراهم نموده است تا هزینه‌های مدیریتی برای کنترل رسمی، نظارت و امنیت مرزها کاهش یافته و اقتدار و نفوذ امنیت از شکل سخت به شکل نرم تغییر ماهیت دهد که تناسب زیادی با جامعه‌ی رو به توسعه و پویا دارد. بر این اساس رابطه‌ی متغیرهای مؤثر بر امنیت اجتماعی در مدل نظری تحقیق در قالب شکل ۱ ارائه شده است:

شکل ۱: مدل نظری تحقیق

همچنین فرضیه‌های تحقیق، شامل یک فرضیه اصلی و سه فرضیه فرعی به شرح زیر تدوین گردیده است:

فرضیه‌ی اصلی:

- سرمایه اجتماعی مرز نشینان با احساس امنیت اجتماعی آنان رابطه معناداری دارد.

فرضیه‌های فرعی:

- اعتماد اجتماعی مرز نشینان با احساس امنیت اجتماعی آنان رابطه معناداری دارد.

- انسجام اجتماعی مرز نشینان با احساس امنیت اجتماعی آنان رابطه معناداری دارد.

- مشارکت اجتماعی مرز نشینان با احساس امنیت اجتماعی آنان رابطه معناداری دارد.

روش‌شناسی

روش مورد استفاده در این تحقیق از دید فلسفی روش اثبات‌گرایانه بوده است که در آن از منطق پژوهشی قیاسی بهره گرفته شده است؛ و روش مطالعه در راستای اجرایی نمودن آن روش پیمایشی بوده است. جهت گردآوری داده‌ها از ابزار پرسشنامه‌ی ساخت یافته استفاده

شد. داده‌های حاصل پس از جمع‌آوری با استفاده از نرم افزار آماری SPSS تجزیه و تحلیل شدند.

جامعه‌ی آماری و روش نمونه‌گیری

جامعه‌ی آماری تحقیق را کلیه‌ی مرزنشینان کرد و ترکمن بالاتر از ۱۷ سال روستاهای مناطق مرزی غلامان، جرگلان، مانه، قوشخانه و سرحد خراسان شمالی در سال ۱۳۹۴ تشکیل داده‌اند که تعداد آنان برابر با ۶۲۷۶ نفر بوده است. برای دستیابی به تعداد نمونه از فرمول کوکران استفاده و تعداد ۳۶۰ نفر تعیین و به منظور اختصاص تعداد پرسشنامه‌ها به هر قوم از نمونه‌گیری غیر تصادفی سهمیه‌ای استفاده شد که از این تعداد ۱۸۹ نفر کرد و ۱۷۱ نفر ترکمن بودند.

شکل ۲: مناطق مرزی استان خراسان شمالی

منبع: سالنامه‌ی آماری سال ۱۳۹۰ استان خراسان شمالی

مفاهیم و متغیرهای تحقیق

الف) متغیر وابسته

امنیت اجتماعی: به قلمروهایی از حفظ حریم فرد مربوط می‌شود که به نحوی در ارتباط با دیگر افراد جامعه هستند. احساس امنیت اجتماعی به فقدان هراس از تهدید شدن یا به

مخاطره افتادن و ویژگی های اساسی و ارزش های انسانی و نبود ترس از تهدید حقوق و آزادی های مشروع گفته می شود (افشار، ۱۳۸۵: ۶۱) به منظور سنجش امنیت اجتماعی پاسخگویان در دو بعد ذهنی و عینی، از گویه هایی مانند: دسترسی به مأموران نیروی انتظامی و مرزبانی در زمان اضطرار، احساس امنیت با حضور نیروهای مرزبانی در منطقه، ترک منزل بدون نگرانی از سرقت برای مدت طولانی، تنها ماندن در خانه و... استفاده شده است.

ب) متغیر مستقل

سرمایه اجتماعی: جمع منابع واقعی و یا بالقوه ای است که حاصل شبکه ای بادوام از روابط کمابیش نهادینه شده و شناخت متقابل یا به بیان دیگر، عضویت در یک گروه است. این شبکه هر یک از اعضای خود را از پشتیبانی سرمایه جمعی برخوردار می کند و آنان را مستحق کسب اعتبار می سازد (تاجبخش، ۱۳۸۴: ۱۴۸). برای سنجش سرمایه اجتماعی، مؤلفه های اعتماد اجتماعی، انسجام اجتماعی و مشارکت اجتماعی مد نظر بوده است.

اعتماد اجتماعی: اعتماد جزء جدایی ناپذیر و ضروری برای کنش های فرد تلقی می گردد. هر چه اهمیت اعتماد در کنش ها و تصمیم گیری هایمان افزایش یابد، میزان انتخاب های ما در ارتباط با دیگران امکان پذیرتر می گردد (جیوستا^۱، ۲۰۰۷: ۴) و اعتماد اجتماعی به میزان ریسک پذیری و قابل اعتماد دانستن محیط زندگی از نظر فرد گفته می شود (گروتارت^۲ و همکاران، ۲۰۰۵)؛ که از طریق گویه های اعتماد به خانواده، خویشان، دوستان، همسایگان، افراد غریبه، خوش بینی و اطمینان نسبت به عملکرد و سیاستگذاری مسئولین نهادها و گروه های اجتماعی و ... اندازه گیری شده است.

1. Giusta
2. Grootaert

انسجام اجتماعی: به مفهوم بهره‌مندی از احساس پذیرش از سوی دیگران و احساس راحتی در محیط همسایگی و اجتماع محلی و گروه‌هایی که افراد در آن‌ها عضویت داشته و یا در آن‌ها مشارکت دارند، می‌باشد (اسماعیلی، ۱۳۸۵: ۲۳۴). و معرف‌های آن اهمیت دادن افراد به یکدیگر، احترام گذاردن به حقوق همدیگر، همکاری با همدیگر، کمک به هنگام گرفتاری، وجود روابط محبت‌آمیز و انسان‌دوستانه میان افراد و... می‌باشد.

مشارکت اجتماعی: مشارکت اجتماعی را میتوان فرآیند سازمان یافته‌ای دانست که از سوی افراد جامعه به صورت آگاهانه، داوطلبانه و جمعی با در نظر داشتن هدف‌های معین و مشخص به منظور سهیم شدن در منابع قدرت، انجام می‌گیرد (ازکیا و غفاری، ۱۳۸۳: ۲۹۳). معرف‌های مشارکت اجتماعی عبارتند از: شرکت در جلسات مذهبی، برنامه‌های مسجد، بسیج، شورای روستا، مشارکت در راهپیمایی و انتخابات، ارائه‌ی پیشنهادها برای حل مشکلات روستا، میل به مشورت با دیگران در مشکلات روزمره و ...

یافته‌های تحقیق

یافته‌های حاصل از پژوهش در دو بخش داده‌های توصیفی و یافته‌های استنباطی مطرح می‌گردد.

الف) داده‌های توصیفی

یافته‌های توصیفی نشان داد که از میان ۳۶۰ نفر پاسخ دهنده، ۳۹/۹٪ دارای سن ۲۰ تا ۲۵ سال، ۱۶/۹٪ دارای سن ۳۱ تا ۳۵ سال، ۱۳/۹٪ دارای سن ۳۶ تا ۴۰ سال، ۲۰/۶٪ دارای سن ۴۰ سال به بالا بوده و ۹/۷ درصد نیز سن خود را مشخص ننموده‌اند. همچنین از این تعداد ۹/۷٪ مجرد و ۹۰/۳٪ متأهل بوده‌اند. ۵۲/۵٪ افراد از قوم کرد و ۴۷/۵٪ از قوم ترکمن بوده‌اند. ۲۶/۴٪ افراد بیسواد، ۱۸/۱٪ فقط دارای سواد خواندن و نوشتن، ۳۴/۷٪ دارای تحصیلات زیر دیپلم و ۲۰/۸٪ دارای دیپلم بوده‌اند. همچنین ۹/۷٪ افراد بیکار، ۸۰/۶٪

خانه‌دار و ۹/۷٪ از افراد وضعیت شغلی خود را مشخص نموده‌اند. ۳۱/۹٪ منزل شخصی داشتند و مابقی وضعیت مسکن خود را مشخص نموده‌اند.

ب) یافته‌های استنباطی

در این بخش، از آزمون آماری پیرسون برای بررسی فرضیه‌ها استفاده شده است. به منظور آزمون تأیید یا رد فرضیه‌ها از ضریب معناداری بر مبنای (sig=۰/۰۵) و برای تعیین جهت رابطه از علامت مثبت یا منفی ضریب همبستگی استفاده می‌شود. برای تعیین شدت رابطه نیز از معیار کوهن طبق جدول ذیل استفاده شده است.

جدول ۲: جدول معیار کوهن جهت بررسی شدت همبستگی متغیرها

همبستگی	شدت همبستگی
$r = 0.10$ to 0.29 or $r = -0.10$ to -0.29	کم
$r = 0.30$ to 0.49 or $r = -0.30$ to -0.49	متوسط
$r = 0.50$ to 1.0 or $r = -0.50$ to -1.0	شدید

Source: (Ounagh. N. et al., 2012; 127)

فرضیه اصلی: فرضیه‌ی اصلی بر این اساس بود که، سرمایه‌ی اجتماعی مرزنشینان با احساس امنیت اجتماعی آنان رابطه‌ی معناداری دارد.

بر اساس نتایج به دست آمده از جدول ۳، چون ضریب معناداری این آزمون کمتر از ۰/۰۱ می‌باشد (sig= ۰/۰۰۰)، لذا با اطمینان ۰/۹۹ فرضیه‌ی محقق (H1) تأیید و فرضیه صفر (H0) رد می‌گردد. همچنین چون ضریب همبستگی جدول فوق برابر ۰/۳۳۷ می‌باشد، طبق معیار کوهن (جدول ۱)، این دو متغیر دارای شدت همبستگی متوسطی هستند. از طرفی چون ضریب همبستگی مثبت می‌باشد، رابطه‌ی دو متغیر مستقیم است؛ یعنی با افزایش سرمایه اجتماعی، امنیت اجتماعی نیز بیشتر می‌شود و با کاهش سرمایه اجتماعی، امنیت اجتماعی نیز کمتر می‌شود.

جدول ۳: همبستگی بین سرمایه اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی

متغیرها	ضریب همبستگی	ضریب معناداری
سرمایه اجتماعی و امنیت اجتماعی	۰/۳۳۷	۰/۰۰۰

OH: $r = 0$ = رابطه معنادار آماری وجود ندارد.

1H: $r \neq 0$ = رابطه معنادار آماری وجود دارد.

فرضیه‌های فرعی

فرضیه‌ی فرعی نخست تحقیق بر این اساس بود که، اعتماد اجتماعی مرزنشینان با احساس امنیت اجتماعی آنان رابطه معناداری دارد.

بر اساس نتایج به دست آمده از جدول ۴، چون ضریب معناداری این آزمون کمتر از ۰/۰۱ می‌باشد ($sig = 0/000$)، لذا با اطمینان ۰/۹۹ فرضیه‌ی جایگزین (H1) تأیید و فرضیه‌ی صفر (H0) رد می‌شود. به این معنا که رابطه‌ی معناداری بین اعتماد اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی وجود دارد. از طرفی چون ضریب همبستگی جدول فوق برابر با ۰/۴۰۴ است، طبق معیار کوهن، این دو متغیر دارای شدت همبستگی متوسطی هستند. همچنین به لحاظ اینکه این مقدار مثبت می‌باشد رابطه دو متغیر مستقیم بوده یعنی با افزایش اعتماد اجتماعی، امنیت اجتماعی نیز افزایش می‌یابد و با کاهش اعتماد اجتماعی، امنیت اجتماعی نیز کاهش خواهد یافت.

جدول ۴: همبستگی بین اعتماد اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی

متغیرها	ضریب همبستگی	ضریب معناداری
اعتماد اجتماعی و امنیت اجتماعی	۰/۴۰۴	۰/۰۰۰

فرضیه‌ی فرعی دوم تحقیق بر این اساس بود که، انسجام اجتماعی مرزنشینان با احساس امنیت اجتماعی آنان رابطه‌ی معناداری دارد.

بر اساس نتایج به دست آمده از جدول ۵، چون ضریب معناداری این آزمون کمتر از ۰/۰۱ می‌باشد ($sig = 0/000$)، لذا با اطمینان ۰/۹۹ فرضیه‌ی جایگزین (H1) تأیید و فرضیه‌ی صفر (H0) رد می‌شود. به این معنا که رابطه‌ی معناداری بین انسجام اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی وجود دارد. از طرفی چون ضریب همبستگی جدول فوق برابر با ۰/۴۶۱ است، طبق معیار کوهن، این دو متغیر دارای شدت همبستگی متوسطی هستند. همچنین به

لحاظ اینکه این مقدار مثبت می باشد رابطه دو متغیر مستقیم بوده یعنی با افزایش انسجام اجتماعی، امنیت اجتماعی نیز افزایش می یابد و با کاهش انسجام اجتماعی، امنیت اجتماعی نیز کاهش خواهد یافت.

جدول ۵: همبستگی بین انسجام اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی

متغیرها	ضریب همبستگی	ضریب معنی داری
انسجام اجتماعی و امنیت اجتماعی	۰/۴۶۱	۰/۰۰۰

فرضیه ی فرعی سوم تحقیق بر این اساس بود که، مشارکت اجتماعی مرز نشینان با احساس امنیت اجتماعی آنان رابطه ی معناداری دارد.

بر اساس نتایج به دست آمده از جدول ۶، چون ضریب معناداری این آزمون کمتر از ۰/۰۱ می باشد ($\text{sig} = ۰/۰۰۰$)، لذا با اطمینان ۰/۹۹ فرضیه ی جایگزین (H_1) تأیید و فرضیه ی صفر (H_0) رد می شود. به این معنا که رابطه ی معناداری بین مشارکت اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی وجود دارد. از طرفی چون ضریب همبستگی جدول فوق برابر با ۰/۳۹۶ است، طبق معیار کوهن، این دو متغیر دارای شدت همبستگی متوسطی هستند. همچنین به لحاظ اینکه این مقدار مثبت می باشد، رابطه دو متغیر مستقیم بوده یعنی با افزایش مشارکت اجتماعی، امنیت اجتماعی نیز افزایش می یابد و با کاهش مشارکت اجتماعی، امنیت اجتماعی نیز کاهش خواهد یافت.

جدول ۶: همبستگی بین مشارکت اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی

متغیرها	ضریب همبستگی	ضریب معنی داری
مشارکت اجتماعی و امنیت اجتماعی	۰/۳۹۶	۰/۰۰۰

لذا کلیه ی فرضیه ها در پژوهش حاضر حسب نتایج بررسی شده فوق مورد تأیید قرار می گیرند. به دیگر سخن بین سرمایه اجتماعی و مؤلفه های آن (اعتماد اجتماعی، انسجام اجتماعی و مشارکت اجتماعی) با امنیت اجتماعی رابطه ی معنادار آماری وجود دارد. به-

طوری که با افزایش یک متغیر، دیگری نیز افزایش و با کاهش یکی از متغیرها دیگری نیز کاهش خواهد یافت.

بحث و نتیجه گیری

در این بخش سعی بر این است تا به پرسش‌های طرح شده در بیان مسأله پاسخ داده شود. پرسش اول: تا چه حد واریانس امنیت اجتماعی توسط مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی تبیین شدند؟

۷: جدول (Model Summary) تبیین واریانس امنیت اجتماعی توسط مؤلفه‌های سرمایه‌ی

اجتماعی

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	.817a	.667	.662	5.74969

a. Predictors: (Constant) مشارکت اجتماعی، انسجام اجتماعی، اعتماد اجتماعی

با توجه به رقم ذکر شده در جدول ۷، برای ضریب تعیین تعدیل شده (0.662):
 Adjusted R²)، می‌توان بیان نمود که ۶۶٪ واریانس امنیت اجتماعی مرزنشینان توسط مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی تبیین می‌گردد و ۳۴٪ واریانس آن توسط عوامل دیگری که در این مطالعه در نظر گرفته نشده‌اند، پوشش داده می‌شود.
 پرسش دوم: امنیت اجتماعی بیشتر توسط کدام یک از مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی تبیین شده است؟

۸: جدول (Coefficients) تبیین واریانس امنیت اجتماعی توسط مؤلفه‌ی مشارکت اجتماعی

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	T	ضریب معناداری	Correlations	Correlations	Part 2	
	B	Std. Error	Beta			Partial	Part		
1	(Constant)	198.3	12.149	16.32	.000				
	مشارکت اجتماعی	1.136	.069	.859	.000	.773	.703	0.49	
	اعتماد اجتماعی	3.972	.250	1.318	15.9	.000	.760	.674	0.45
	انسجام اجتماعی	1.199	.116	.810	10.3	.000	.605	.438	0.19

a. امنیت اجتماعی: متغیر وابسته

باتوجه به نتایج جدول شماره ۸، همان‌طور که ملاحظه می‌شود بر اساس رقم‌های بدست آمده در ستون مجذور ($Part^2$) مشارکت اجتماعی توانسته است به تنهایی و با کنترل سایر مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی ۴۹٪ واریانس موجود در امنیت اجتماعی مرز نشینان را تبیین نماید.

پرسش سوم: هر یک از مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی به تنهایی و با کنترل سایر مؤلفه‌ها تا چه حد می‌تواند نوسانات امنیت اجتماعی در بین مرز نشینان را تبیین نماید؟

بر اساس جدول شماره ۸، می‌توان بیان نمود که مشارکت اجتماعی توانسته است به تنهایی و با کنترل سایر مؤلفه‌های سرمایه‌ی اجتماعی (اعتماد اجتماعی و انسجام اجتماعی)، ۴۹ درصد واریانس موجود در امنیت اجتماعی مرز نشینان را تبیین نماید. همچنین اعتماد اجتماعی به تنهایی و با کنترل سایر مؤلفه‌های سرمایه‌ی اجتماعی (مشارکت اجتماعی و انسجام اجتماعی)، ۴۵ درصد واریانس موجود در امنیت اجتماعی مرز نشینان را تبیین نماید و نهایتاً اینکه انسجام اجتماعی به تنهایی و با کنترل سایر مؤلفه‌های سرمایه‌ی اجتماعی (اعتماد اجتماعی و مشارکت اجتماعی) ۱۹ درصد واریانس موجود در امنیت اجتماعی مرز نشینان را تبیین نماید. لذا می‌توان اظهار کرد که، بیشترین تبیین مربوط به مشارکت اجتماعی بوده است. همان‌طور که حسن زاده، تمرین و جمعی از نظریه‌پردازان بدان اشاره داشتند. در واقع وجود مشارکت اجتماعی در هر جامعه‌ای بیانگر میزان سرمایه اجتماعی آن است. هر چه سطح مشارکت در یک جامعه گسترده‌تر شود، سرمایه اجتماعی غنی‌تر شده و به تبع آن کنش‌های بین افراد و گروه‌های اجتماعی تحت‌الشعاع قرار گرفته و با تأثیر بر نحوه فعالیت و جامعه‌پذیر ساختن آنان، توانایی سازمان‌دهی جمعی و داوطلبانه افراد و گروه‌ها برای تبادل اجراء، تعامل همکارانه و عضویت برای تحقق نظارت و حفظ امنیت بیشتر خواهد شد. پس از متغیر مشارکت، بیشترین تبیین مربوط به اعتماد اجتماعی بوده که نظریه پردازانی چون وبر، کلمن، پوتنام، جانسون، فوکویاما و گیدنز نیز بدان اشاره داشتند. اعتماد اجتماعی یکی از مؤلفه‌های اصلی سرمایه اجتماعی مؤثر بر امنیت اجتماعی

است. بر این اساس هر چه میزان اعتماد اجتماعی افزایش یابد، ارتباطات، گفت‌وگوها و سرمایه اجتماعی در میان مردم نیز افزایش می‌یابد که در نهایت تعامل متقابل و افزایش و رشد این متغیرها، افزایش میزان احساس امنیت اجتماعی را در پی خواهد آورد. همان‌گونه که نادری، قالیباف، حسن زاده و تمرین نیز در تحقیقات خود بدان رسیده بودند و در نهایت عامل مؤثر دیگر بر امنیت اجتماعی که البته کمترین تبیین را داشته است، انسجام اجتماعی می‌باشد. آیزنشتار، تونیس و دورکیم صاحب نظرانی هستند که به اثرگذاری و اهمیت این متغیر اشاره داشتند. در واقع افزایش و تقویت سرمایه اجتماعی بر حسب سبک و سیاق انسجام اجتماعی و پیوندهای قوی می‌تواند هزینه‌های جاری در راستای تأمین امنیت مناطق مرزی را کاهش داده و برقراری آن را تضمین نماید. همچنین در صورت وجود انسجام اجتماعی، پتانسیل رفتار فرصت طلبانه کاهش می‌یابد؛ بنابراین از پتانسیل تضاد و ستیز اجتماعی می‌کاهد که از این طریق می‌توان بستر مناسب‌تر و کارآمدتری را برای امنیت اجتماعی رقم زد. به هر جهت همان‌گونه که قبلاً اشاره شد، باید پذیرفت که امنیت تنها با قدرت و نظامی‌گری تداوم نمی‌یابد؛ بلکه با استفاده از تدبیر، بصیرت و رویکرد دانش محور و با تدوین برنامه‌های عملیاتی مدرن و معقول خصوصاً در مناطق مرزی می‌توان بهتر به این هدف نائل شد. بر این اساس پیشنهادهای زیر مهم ارزیابی می‌شود:

- شناسایی، تبادل اطلاعات و جلب مشارکت گروه‌ها و پایگاه‌های مردم نهاد سنتی و غیر دولتی.
- طراحی و اعمال اهرم‌های تشویقی توسط مهندسين فرهنگي و برنامه‌ريزان اجتماعي در جهت به صحنه آوردن اقوام مرزنيشين در برنامه‌هاي مختلف جمعي و عمومي به تناسب زمان و مکان.
- عملکرد بهینه توأم با صداقت و ارتباط تنگاتنگ مسئولان با آحاد اقوام مرزنیسان و در نتیجه افزایش و جلب اعتماد آنان.

- توجه نهادهای سیاسی و امنیتی به ایجاد جو صمیمانه در بین مرزنشینان و مرزبانان جهت جلوگیری از آشوب‌ها، اغتشاشات و جدال‌های قومی.
 - توجه به عناصر انسجام بخش و تدوین برنامه‌ها و فعالیت‌هایی در راستای ایجاد، حفظ، تقویت و تعالی امنیت اجتماعی و اخلاقی روستائیان.
 - شناخت بسترها و زمینه‌های آسیب‌های اجتماعی و جلوگیری از آن.
 - توجه به مبانی ارزش‌های قومی و بسط و پروراندن آنها در دل ارزش‌ها و باورهای ملی.
- در پایان به ایجاد عدالت فضایی از طریق توزیع درآمدها و تسریع فرایند توسعه همه جانبه در ابعاد مختلف اجتماعی و اقتصادی و همچنین توجه به ظرفیت‌های رشد و توسعه در مناطق مرزی به طور مشخص پیشنهاد می‌گردد.

منابع و مآخذ

- احمدی، حمید. (۱۳۸۸). اقوام ایرانی و امنیت پایدار. مجموعه مقالات برگزیده اولین همایش ملی قومیت، همگرایی ملی و امنیت پایدار. ارومیه: دفتر تحقیقات کاربردی فرماندهی نیروی انتظامی.
- اخترمحقق، مهدی. (۱۳۸۵). سرمایه اجتماعی. تهران: انتشارات اخترمحققی.
- ازکیا، مصطفی. (۱۳۸۰). بررسی رابطه‌ی اعتماد اجتماعی و مشارکت اجتماعی در نواحی روستایی شهر کاشان. فصلنامه‌ی علوم اجتماعی. شماره‌ی ۱۷.
- ازکیا، مصطفی؛ غفاری، مصطفی. (۱۳۸۳). توسعه‌ی روستایی با تأکید بر جامعه روستایی ایران. تهران: نشر نی.
- اسماعیلی، رضا. (۱۳۸۵). سطح بندی سرمایه اجتماعی در شهرستان‌های اصفهان. فصلنامه رفاه اجتماعی. شماره‌ی ۲۳.
- افشار، زین‌العابدین. (۱۳۸۵). امنیت اجتماعی زنان در شهر تهران. پایان نامه کارشناسی ارشد دانشکده‌ی علوم اجتماعی دانشگاه تهران.

- افشانی، سید علیرضا؛ ذاکری هامانه، راضیه. (۱۳۹۱). مطالعه‌ی تطبیقی میزان احساس امنیت اجتماعی زنان و مردان ساکن شهر یزد. فصلنامه زن در توسعه و سیاست. شماره‌ی ۳.
- امیرکافی، مهدی. (۱۳۸۰). اعتماد اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن. نمایه پژوهش، انتشارات معاونت پژوهشی و آموزشی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.
- بوردیو، پی‌یر. (۱۳۸۴). شکل‌های سرمایه، سرمایه اجتماعی، اعتماد، دموکراسی و توسعه. به کوشش کیان تاجبخش. ترجمه‌ی: افشین خاکباز و حسن پویان. تهران: نشر شیرازه.
- تاجبخش، کیان. (۱۳۸۴). سرمایه اجتماعی، اعتماد، دموکراسی و توسعه. تهران: نشر شیرازه.
- ترنر، جان‌اتان. (۱۳۸۴). پیدایش نظریه‌ی جامعه‌شناختی. ترجمه‌ی: عبدالعلی لهستانی‌زاده. شیراز: انتشارات نوید.
- تقی‌لو، فرامرز. (۱۳۸۵). رابطه‌ی بین سرمایه اجتماعی و امنیت اجتماعی. فصلنامه‌ی مطالعات راهبردی. شماره‌ی ۳۲. پژوهشکده‌ی مطالعات راهبردی.
- چلبی، مسعود. (۱۳۷۵). جامعه‌شناسی نظم. تهران: نشر نی.
- حسن‌زاده ثمرین، تورج؛ و همکاران. (۱۳۹۳). بررسی و تبیین رابطه‌ی بین سرمایه اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی در بین کارکنان استانداری استان گلستان. فصلنامه پژوهش‌های راهبردی امنیت و نظم اجتماعی. شماره‌ی ۷.
- حسینی، میرزاحسن. (۱۳۸۹). تأثیر استراتژی‌های سازمان‌های غیردولتی در ایجاد و ارتقاء سرمایه اجتماعی. فصلنامه‌ی مطالعات مدیریت انتظامی. شماره‌ی ۱.
- خلیلی، رضا. (۱۳۸۱). مهاجرت نخبگان: پدیده‌ای اجتماعی یا موضوع امنیت ملی. فصلنامه‌ی مطالعات راهبردی. شماره‌ی ۱۱.
- ذاکری هامانه، راضیه؛ و همکاران. (۱۳۹۱). بررسی رابطه‌ی سرمایه اجتماعی و میزان احساس امنیت اجتماعی در شهر یزد. فصلنامه‌ی جامعه‌شناسی ایران. شماره‌ی ۳.
- راموز، ملیحه. (۱۳۸۳). تربیت دینی و امنیت اجتماعی. فصلنامه مطالعات امنیت اجتماعی. شماره‌ی ۳.
- شجاعی باغینی، محمد مهدی؛ و همکاران. (۱۳۸۷). مبانی مفهومی سرمایه اجتماعی. تهران: انتشارات پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی.

- عبداللهی، محمد. (۱۳۸۵). سرمایه اجتماعی در ایران؛ وضعیت موجود، دورنمای آینده و امکان‌شناسی گذار. فصلنامه‌ی رفاه اجتماعی. سال ششم.
- قادری، صلاح‌الدین؛ محمدزاده، جمال. (۱۳۸۸). بررسی وضعیت امنیت اجتماعی زنان در مناطق شهری استان کردستان و عوامل مؤثر بر آن. طرح تحقیقاتی دانشگاه کردستان.
- قالیباف، محمدباقر؛ و همکاران. (۱۳۸۷). تأثیر ابعاد سرمایه اجتماعی بر امنیت مرزها (مطالعه-ی موردی: بخش مرزی نوسود شهرستان پاوه در استان کرمانشاه. فصلنامه‌ی ژئوپلیتیک. شماره‌ی ۲.
- کلدی، علیرضا. (۱۳۸۴). سرمایه‌ی اجتماعی و خانواده. مجموعه مقالات نخستین سمپوزیوم سرمایه اجتماعی و رفاه اجتماعی. تهران: انتشارات دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی.
- کلمن، جیمز. (۱۳۸۴). نقش سرمایه اجتماعی در ایجاد اعتماد، دموکراسی و توسعه. ترجمه-ی افشین خاکباز و حسن پویان. تهران: نشر شیرازه.
- گروسی، سعیده. (۱۳۸۶). بررسی رابطه‌ی اعتماد اجتماعی و احساس امنیت در میان دانشجویان دختر دانشگاه آزاد جیرفت. فصلنامه‌ی دانش انتظامی. شماره‌ی ۲.
- متولی، رضا. (۱۳۸۵). چشم انداز نظری سرمایه اجتماعی. فصلنامه مطالعات امنیت اجتماعی. شماره‌ی ۱.
- نادری، حمداله؛ و همکاران. (۱۳۸۹). بررسی رابطه احساس امنیت اجتماعی و سرمایه اجتماعی در شهر اردبیل. فصلنامه مطالعات امنیت اجتماعی. شماره ۲۱.
- نجیبی ریعی، مریم. (۱۳۸۳). بررسی عوامل مؤثر بر میزان احساس امنیت اجتماعی با تأکید بر سرمایه اجتماعی. پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد دانشکده ارتباطات و علوم اجتماعی دانشگاه علامه طباطبایی.
- نویدنیا، منیژه. (۱۳۸۸). امنیت اجتماعی. تهران: پژوهشکده‌ی مطالعات راهبردی.
- **Gahatak, S. Levine, P., & Price, S. W. (1996). Migration theorise and evidence: An assessment, Journal of Economic Surveys.**
- **Batt, peter, J. (2008). Building Social Capital in Network, Industrial Marketing Management, PP: 487-491.**
- **Buzan, Barry, Wearver, Ole, (1998). Libralism and Security: the contradictions.**

- Fukuyama, F. (1995). Trust: The Social Virtues and the Creation of Prosperity, New York, Free press.
- Giusta, Marina Della.(2007). A Theory of Trust Besed Systems of Intermediation, combridge journal of Economics, PP: 1-17.
- Grootaert, Christian, & et. Al. (2005). Measuring Social Capital in Integrated Questionnaire, world bank working paper, No. 18.
- Hawdon, J. & Ryan, J. (2009). Social Capital, Social Control, and Changes in Victimization Rates, Crime & Delinquency, Vol. 55, No. 4.
- Jones, Richard, W. (1999). Security, Strategy, and Critical Theory, London, Lynne Rienner Publications.
- Ounagh, Nazmohammad, Abdul Matin, Onagh, Mohammad, (2011). Social Capital and Quality of Life: A Comparative Study of Delhi and Tehran, Saarbrucken: LAP Lambert Academic Publication.
- Rosenfeld, R. & **and others**. (2001). Scial Capital and Homicide, Social Forces, Vol. 80, Issue 1, PP: 286-309.
- Skogan, W. G. (1996). Fear of Crime and Neighborhood Change, in Reiss A. & Tonry M. (eds), Crime and Justice: An Annual Review of Research, The University of Chicago Press, Chicago, PP: 203-229.
- Torgler, B. (2007). Trust in International Organization, Australia, university of Technology.
- Walters, W. (2002). Social Capital and Political Sociology: Re-imaging Politics, Sociology, Vol. 36, No.377.
- Winter, In. (2000). Towards a Theorised Understanding of Family Life **and**
- Social Capital, available at: www.aifs.org.au.